

धनकुटा नगरपालिका

आधारभूत स्वास्थ्य सेवा (सञ्चालन तथा व्यवस्थापन) ऐन, २०८१

प्रस्तावना:

धनकुटा नगरपालिका क्षेत्रको आधारभूत स्वास्थ्य व्यवस्थापनका लागि कानून तर्जुमा गरी कार्यसम्पादन गर्न वाञ्छनीय भएकोले, “स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ को उपदफा (१) बमोजिम धनकुटा नगर सभाले धनकुटा नगरपालिकाको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा (सञ्चालन तथा व्यवस्थापन) ऐन, २०८१ स्वीकृत गरेको छ।

परिच्छेद १ प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (क) यस ऐनको नाम “धनकुटा नगरपालिकाको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा (सञ्चालन तथा व्यवस्थापन) ऐन, २०८१” रहने छ।

(ख) यो ऐन नगर सभाबाट स्वीकृत भई स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भए पश्चात् लागु हुनेछ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,

(क) “ऐन” भन्नाले धनकुटा नगरपालिकाको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन ऐन, २०८१ लाई सम्झनु पर्दछ।

(ख) “संघीय ऐन” भन्नाले संघीय स्वास्थ्य ऐनलाई बुझ्नु पर्दछ।

(ग) “कार्यपालिका” भन्नाले धनकुटा नगरपालिका नगर कार्यपालिकालाई सम्झनु पर्दछ।

(घ) “सरकारी वा सामुदायिक” भन्नाले सरकारी तथा सामुदायिक स्वामित्वमा संचालन भएका स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पर्दछ।

(ङ) “निजी” भन्नाले सेवाको उद्देश्य राखी संचालन हुने स्वास्थ्य संस्था भनेर सम्झनु पर्दछ।

(च) “ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी” भन्नाले ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाहरूको मार्फत संचालन हुने स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पर्दछ।

(छ) “व्यवस्थापन समिति” भन्नाले दफा ६ अनुसारको स्वास्थ्य संस्थाहरूको व्यवस्थापन समितिलाई सम्झनु पर्दछ।

(ज) “अनुगमन समिति” भन्नाले दफा ५ अनुसारको स्वास्थ्य सेवा तथा सरसफाई अनुगमन समितिलाई सम्झनु पर्दछ।

(झ) “स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले सरकारी स्तरबाट संचालित अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र तथा स्वास्थ्य चौकीलाई तथा निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित स्वास्थ्य संस्था समेतलाई सम्झनु पर्दछ।

परिच्छेद: २

आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदायक र व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था

३. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरू : स्थानीय स्तरमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरू ३ प्रकारका हुनेछन् :

(क) सरकारी वा सामुदायिक: सरकारी तथा सामुदायिक स्वामित्वमा संचालन भएका अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य केन्द्र, आयुर्वेद तथा प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्र, गाउँघर क्लिनिक, आयुर्वेद केन्द्रहरू सरकारी वा सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा केन्द्र हुनेछन्।

(ख) निजी: निजी क्षेत्रद्वारा संचालित अस्पताल, स्वास्थ्य क्लिनिक, प्रयोगशालाहरू निजी स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरू हुनेछन्।

(ग) ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्था ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाहरू मार्फत संचालन हुने अस्पताल, स्वास्थ्य केन्द्र, घुम्ती क्लिनिक यस अन्तर्गत पर्दछन्।

४. स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको परिभाषा र आधारभूत मापदण्ड: नेपाल सरकारबाट जारी भएको स्वास्थ्य संस्था संचालन मापदण्ड, २०७७ ले निर्धारण गरे बमोजिम हुने छ।

५. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार:

(१) नगरपालिका भित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको रेखदेख र अनुगमन गर्न स्थानीय स्वास्थ्य सेवा तथा सरसफाई अनुगमन समितिको गठन गरिने छ। यस समितिको गठन यस प्रकार हुने छ:

(क) प्रमुख

- अध्यक्ष

(ख) स्वास्थ्य क्षेत्र हेर्ने कार्यपालिका सदस्य

- सदस्य

(ग) स्वास्थ्य तथा सरसफाई क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका विज्ञहरू मध्येबाट प्रत्येक दुई वर्षमा

परिवर्तन हुने गरी कार्यपालिकाले तोकेको १ जना

- सदस्य

- (घ) आमा समूह र स्वास्थ्य स्वयंसेविका सञ्जाल मध्येबाट कार्यपालिकाले तोकेको १ जना - सदस्य
- (ङ) स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष मध्ये प्रत्येक वर्ष परिवर्तन हुने गरी कार्यपालिकाले तोकेका १ जना - सदस्य
- (च) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत- सदस्य
- (च) स्वास्थ्य सेवा उपशाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

- (२) स्वास्थ्य सेवा तथा सरसफाइ अनुगमन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय अनुसार हुनेछ ।
- (क) आफ्नो कार्य क्षेत्र भित्रको स्वास्थ्य तथा सरसफाइ योजना तयार गर्ने ।
- (ख) नगरपालिका क्षेत्र भित्र स्वास्थ्य संस्था सञ्चालनका लागि अनुमति, स्वीकृति सम्बन्धी नगरपालिकालाई आवश्यक राय प्रदान गर्ने ।
- (ग) स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने, जागरुक र सजग बनाउने ।
- (घ) स्वास्थ्य संस्थाहरूको लागि आवश्यक साधन स्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने गराउने ।
- (ङ) स्वास्थ्य संस्थाहरूको सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने गराउने ।
- (च) स्वास्थ्य विशेषज्ञहरू र स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरूको सूची अद्यावधिक तथा प्रकाशन गर्ने ।
- (छ) स्वास्थ्य सेवाको पहुँच भन्दा बाहिर रहेका समुदायको पहिचान गरी सबैका लागि स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित हुने प्रबन्ध गर्ने ।
- (ज) नगर कार्यपालिकालाई स्वास्थ्य तथा सरसफाइ क्षेत्रमा आवश्यक सुझाव र सल्लाह दिने ।

६. स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समिति गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार:

- (१) सामुदायिक अस्पताल तथा प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र वा स्वास्थ्य चौकी (स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समिति) व्यवस्थापनका लागि देहाय बमोजिम सदस्य रहने गरी हरेक संस्थाको छुट्टाछुट्टै व्यवस्थापन समिति गठन गरिने छ ।
- (क) सम्बन्धित वडाध्यक्ष वा वडाध्यक्षले तोकेको वडा सदस्य अध्यक्ष
- (ख) स्वास्थ्य क्षेत्रमा क्रियाशिल वडावासीमध्ये वडा समितिबाट मनोनित महिला १ जना सदस्य
- (घ) स्वास्थ्य संस्था नजिकको उच्चतम विद्यालयको प्रधानाध्यापक सदस्य
- (ङ) वडाभित्रका महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविका मध्येबाट यस समितिले मनोनयन गरेको १ जना सदस्य
- (च) स्थानीय व्यापार संघको प्रतिनिधि सदस्य
- (छ) सम्बन्धित वडाको वडा सचिव सदस्य
- (ज) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाको प्रमुख सदस्य सचिव
- यस समितिको संरक्षक प्रमुख हुनेछ ।

- (२) स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समितिका काम, कर्तव्य निम्नानुसार हुनेछन् :

- (क) आफ्नो स्वास्थ्य संस्थाको वार्षिक योजना बनाई सम्बन्धित वडा समितिमा पेश गर्ने ।
- (ख) व्यवस्थापन समितिको नियमित बैठक गर्ने, स्वास्थ्य संस्थामा परेको समस्याहरूको समाधानमा आवश्यक कार्य गर्ने ।
- (ग) वार्षिक समिक्षा, सामाजिक परीक्षण जस्ता मूल्याङ्कनका कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- (घ) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाका कर्मचारीको प्रभावकारी परिचालनको लागि सहजीकरण गर्ने ।
- (ङ) घुम्टि स्वास्थ्य शिविर सञ्चालनका लागि सम्बन्धित निकायमा समन्वय तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
- (च) केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय सरकारले चलाएका स्वास्थ्य सम्बन्धि कार्यक्रम तथा अभियानहरूलाई सफल पार्न आवश्यक कार्य गर्ने ।

७. बैंक खाता संचालन: हरेक स्वास्थ्य संस्थाले बैंक खाता खोल्न सक्ने छ ।

- (१) स्वास्थ्य संस्थाको बैंक खाता व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष र सदस्य सचिवको संयुक्त दस्तखतबाट संचालन हुनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको लेखा व्यवस्थापन स्वास्थ्य संस्थाको प्रमुखले गर्नु पर्नेछ, भने नगरपालिकाले तोकेको दर्तावाला लेखापरीक्षकबाट लेखा परीक्षण गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद: ३

स्वास्थ्य संस्था स्थापना र सञ्चालन सम्बन्धी मापदण्ड

८. अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन मापदण्ड

- (१) अस्पताल : नगरपालिका आफैले तोकिएको मापदण्डमा १५ शैयासम्म क्षमताको अस्पताल संचालन गर्न सक्नेछ । यस्तो अस्पताल संचालन गर्न नगरपालिकाले अस्पताल संचालन नियमावली तर्जुमा गरी संचालन गर्नेछ ।
- (२) स्वास्थ्य चौकी : नगरपालिकाले जनसंख्याको अनुपात र भौगोलिक क्षेत्रको आधारमा कम्तिमा देहायका पूर्वाधार पूरा गरी स्वास्थ्य चौकी संचालन गर्नुपर्नेछ :
- (क) जनशक्ति: स्वास्थ्य सहायक (हेल्थ असिस्टेण्ट) १ जना, अहेव २ जना, अनमी २ जना, आवश्यकता अनुसार सहायक कर्मचारीहरू
- (ख) भवन कोठा: प्रशासन कक्ष, औषधी भण्डारण तथा वितरण कक्ष, प्राथमिक उपचार कक्ष जस्ता सुविधा सहितको भवन
- (ग) उपकरण: नेपाल सरकारबाट जारी भएको स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन मापदण्ड, २०७७ बमोजिम प्राथमिक उपचारका आधारभूत उपकरण लगायत अन्य सामग्रीहरू

(३) **वडास्तरीय स्वास्थ्य संस्था:** वडा स्तरीय स्वास्थ्य संस्था नगरपालिकाले प्रत्येक वडा तथा वडाको भौगोलिक अवस्थाका आधारमा एकै वडामा २ वटा पर्ने गरी कम्तिमा देहायका पूर्वाधार तयार गर्ने वडामा वडा स्तरीय स्वास्थ्य संस्था स्थापना गर्नेछ ।

- (क) आवश्यक कोठा सहित आफ्नै भवन भएको
(ख) अहेव वा अनमी मध्ये १ जना जनशक्ति तथा अन्य सहायक कर्मचारी व्यवस्थापन भएको
(ग) प्राथमिक उपचारका लागि आवश्यक पर्ने औषधी, उपकरण तथा अन्य सामग्री भएको
(घ) संस्था सञ्चालनका लागि आवश्यक यन्त्र उपकरण लगायतका सेवा सुविधा उपलब्ध भएको ।

(४) नगरपालिका क्षेत्र भित्र जडिबुटी, प्राकृतिक चिकित्सा, योग ध्यान लगायतका रोकथाममूलक र वैकल्पिक चिकित्सा सेवाको प्रवर्द्धनका लागि समुदाय वा ट्रष्टहरूसँगको साभेदारीमा वा नगरपालिका आफैले कम्तीमा एउटा आयुर्वेद तथा प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(४) भौगोलिक क्षेत्रको आधारमा गाउँघर क्लिनिक र खोप क्लिनिक संचालन गर्नुपर्नेछ ।

९. निजी क्षेत्रले अस्पताल संचालन गर्न सक्ने ।

- (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र निजी क्षेत्र, ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाद्वारा अस्पताल संचालन गर्न चाहेमा दफा १० बमोजिमको मापदण्ड पूरा गरेको पाइएमा १५ शैया सम्मको संचालन अनुमति नगरपालिकाले दिन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम अस्पताल संचालन गर्न चाहने निकायले अनुमतिको लागि तोकिएको ढाँचामा नगरपालिकामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (३) आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिले प्राप्त निवेदन उपर छलफल तथा आवश्यक अनुगमन गरी नेपाल सरकारबाट जारी भएको स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन मापदण्ड, २०७७ पूरा गरेमा अस्पताल संचालनको स्वीकृति प्रदानका लागि देहाय बमोजिमको सिफारिस समितिले नगरपालिका समक्ष सिफारिस गर्नेछ :

- क) मे.सु./मेडिकल अधिकृत १ जना - संयोजक
ख) ल्याब टेक्निसियन अधिकृत १ जना - सदस्य
ग) रेडियोग्राफर अधिकृत १ जना - सदस्य
घ) पब्लिक हेल्थ नर्स १ जना - सदस्य
ङ) सिभिल इन्जिनियर १ जना - सदस्य
च) नगर कार्यपालिकाबाट मनोनित विज्ञ १ जना - सदस्य

छ) स्वास्थ्य सेवा उपशाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

१०. अस्पताल संचालन गर्न आवश्यक मापदण्ड: नगरपालिकाको स्वीकृतीमा संचालन हुने अस्पतालहरूले नेपाल सरकारबाट जारी भएको स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन मापदण्ड, २०७७ पूरा गर्नुपर्नेछ ।

११. स्वास्थ्य क्लिनिक संचालनको अनुमति:

(१) नगरपालिकाले आफ्नो कार्यक्षेत्रमा कुनै व्यक्ति वा संस्थाले क्लिनिक संचालन गर्न चाहेमा निम्नानुसार मापदण्ड पूरा गरी स्वीकृति लिनु पर्नेछ

(१) स्वास्थ्य क्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्न चिकित्सक: मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तीमा पनि MBBS वा सो सरहको चिकित्सा सम्बन्धी उपाधि प्राप्त गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ

(२) परामर्श सेवा दिने व्यक्ति: स्वास्थ्य विज्ञानमा प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण गरी परामर्श सेवा तालीम प्राप्त हुनुपर्नेछ ।

(३) क्लिनिकमा रेडियोलोजी इमेजिङ्ग सेवा, प्रयोगशाला तथा औषधी उपचार सेवा सञ्चालन गर्नु परेमा छुट्टा छुट्टै सेवा सम्बन्धी निर्धारित पूर्वाधार पुरा गर्नु पर्नेछ ।

(४) स्वास्थ्य क्लिनिक/क्लिनिकमा स्वास्थ्य सेवा सञ्चालनका लागि देहाय बमोजिमका आवश्यक न्यूनतम भौतिक सुविधाहरू हुनुपर्नेछ:-

(क) बिरामीको जाँच गर्न Ventilated वा Ac कोठा	१
कोठा सेवा अनुसारको छुट्टछुट्टै (कम्तीमा १४ वर्ग मिटरका)	
(ख) बिरामी बस्ने ठाँउ (कुनै ठाउँ)	१
(ग) बिरामी जाँच्ने टेबुल	१
(घ) चिकित्सकका लागि टेबुल	१
(ङ) चिकित्सकका लागि कुर्सी	१
(च) बिरामी बस्ने टुल	१
(छ) शौचालयको व्यवस्था (अपाङ्ग मैत्री सहित)	२
(ज) टेलिफोन, इन्टरनेट र web page	
(झ) स्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धी सूचनामूलक पोष्टर तथा अन्य सामग्री	
(ञ) स्वच्छ पानीको आपूर्ति	
(ट) निरन्तर विद्युत आपूर्ति	

(५) सेवा अनुसारका आवश्यक औजार तथा उपकरणहरूको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(६) बिरामीको सम्पूर्ण विवरण राख्नको लागि कम्प्यूटर वा रजिष्टर गर्नु पर्नेछ ।

(७) क्लिनिकमा प्रयोग हुने सम्पूर्ण औजारहरूको अनिवार्य निर्मलीकरणको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(८) क्लिनिकमा काम गर्ने सम्पूर्ण कर्मचारीको योग्यताको प्रमाणपत्रको प्रमाणित प्रतिलिपि साथै प्राविधिक कर्मचारीहरूको सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि राख्नु पर्नेछ ।

(९) सेवा शुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नु पर्नेछ ।

(१०) अनिवार्य रुपमा मासिक प्रतिवेदन नगरपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।

१२. प्रयोगशाला संचालन: व्यक्ति वा कुनै संस्थाले प्रयोगशाला संचालन गर्न चाहेमा डि र इ वर्गको प्रयोगशाला संचालनका लागि नेपाल सरकारबाट जारी भएको स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन मापदण्ड, २०७७ पूरा भएपश्चात् नगरपालिकाबाट स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

१३. मापदण्ड पूरा नगरेमा सजाय हुने: (१) स्वास्थ्य संस्था, प्रयोगशाला जस्ता स्वास्थ्य सेवा संचालनको स्वीकृती लिँदा तोकिएको मापदण्ड पूरा नभएको तर भुक्त्याएर विवरण दिएको वा अस्थायी रूपमा मापदण्ड पूरा गरेको पाइएमा अनुगमन समितिले सचेत गराउने, जरिवाना गराउने तथा स्वीकृती खारेजीको लागि नगरपालिकामा सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

(२) प्रयोगशालामा तालिम प्राप्त ल्याव टेक्निसियन बाहेकका व्यक्ति रगत, दिशापिसाव, खकार लगायतको परीक्षणमा संलग्न भएको पाइएमा त्यस्तो प्रयोगशाला बन्द गराउन सक्ने, सञ्चालकलाई कालोसूचीमा राखी सो को आम जनतालाई जानकारी दिइने ।

१४. सहूलियत र छुटको व्यवस्था गर्नुपर्ने: निजी लगानी र ट्रष्ट मार्फत सञ्चालनमा आएका स्वास्थ्य संस्थाहरूले स्वास्थ्य परीक्षणका क्रममा लाग्ने शुल्क नगरपालिका, वडाको सिफारिसमा १० प्रतिशत सेवाग्राहीहरूका लागि छुट वा मिनाहा दिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद: ३

स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य स्वयंसेवा सम्बन्धी व्यवस्था

१५. स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्थापन: नगरपालिका भित्रका सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थाहरू मार्फत आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि ४ प्रकारका स्वास्थ्यकर्मीहरू रहने छन् :

- (१) **स्थायी:** नेपाल सरकारको स्वास्थ्य सेवाबाट समायोजन भई आएका, प्रदेश लोक सेवा आयोगबाट सिफारिस भई आएका स्वास्थ्यकर्मीहरू
- (२) **करार:** स्थानीय माग र विशिष्टताका आधारमा नगरपालिका मार्फत सेवा करारमा लिइएका स्वास्थ्यकर्मीहरू
- (३) **अभ्यासकर्ता:** स्थानीय स्तरमा खुलेका स्वास्थ्य अध्ययन संस्थामा अध्ययनरत विद्यार्थीहरू एवं नगरपालिकाको आंशिक वा पूर्ण छात्रवृत्तिमा अन्यत्र गई स्वास्थ्य शिक्षा अध्ययन गरेका विद्यार्थीहरूलाई अभ्यासकर्ता स्वास्थ्यकर्मीको रूपमा नगरपालिकाले काममा लगाउन सक्ने छ । यस्ता अभ्यासकर्तालाई बढीमा १ वर्षको लागि लिन सक्ने छ ।
- (४) **स्वास्थ्य स्वयंसेवक वा स्वयंसेविका**

१६. अभियानकर्ता/स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको व्यवस्था: स्वास्थ्य सेवालाई घरघरको पहुँचमा पुऱ्याउन र जनचेतना फैलाउन नगरपालिकाले पुरुष स्वास्थ्य अभियानकर्ता र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू स्वास्थ्य आमा समूहले छनौट गरी काममा लगाउन सक्नेछ ।

- (१) महिला स्वयंसेविका र पुरुष अभियानकर्ताहरू नियुक्तिका लागि २१ वर्ष पुरा भई ४० वर्ष ननाघेको, शैक्षिक योग्यता न्यूनतम १० कक्षा अध्ययन गरेको सम्बन्धित वडाको विवाहित नागरिक हुनुपर्ने छ ।
- (२) प्रत्येक स्वयंसेविका र स्वयंसेवकहरूले आधारभूत स्वास्थ्य सम्बन्धी ९ दिनको तालिम प्राप्त गरेको हुनुपर्नेछ । नगरपालिका र स्वास्थ्य संस्थाहरूले आवश्यकता अनुसार तालिम अभिमुखीकरण प्रदान गर्नेछ ।
- (३) यसभन्दा पहिले देखि नै कार्यरत महिला स्वयंसेविकाहरू मध्ये निरक्षर र ६० वर्ष उमेर पुगेकालाई प्रोत्साहन भत्ताको व्यवस्था गरी बिदाइ गरिने छ र नयाँ नियुक्ति गर्दा कम्तिमा १० कक्षा उत्तीर्णलाई मात्र छनौट गर्नुपर्नेछ ।

१७. स्वास्थ्यकर्मीको सेवा सुविधा:

- (१) स्थायी स्वास्थ्यकर्मी: प्रदेश सरकारले तोकेको तलब स्केल बमोजिमको तलब, अन्य सेवा सुविधा
- (२) करार स्वास्थ्यकर्मी: दुई पक्षबीचको समझदारीमा भएको करार सम्भौता बमोजिमको सेवा सुविधा उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।
- (३) स्वयंसेवक/स्वयंसेविका : पोशाक, वार्षिक रुपमा सञ्चार खर्च, स्वास्थ्य संस्थालाई आवश्यकता परेको वखत काममा खटाइएमा सो दिनको खाना/यातायात खर्च उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

१८. स्वास्थ्यकर्मीको दरबन्दी निर्धारण र नियुक्ति: सामुदायिक वा सरकारी स्वामित्वका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आवश्यक स्वास्थ्यकर्मीको दरबन्दी नगरकार्यपालिकाले निर्धारण गर्ने छ ।

- (१) दरबन्दी अनुसारका पदहरूमा नेपाल सरकारबाट समायोजन भई आएका स्थायी स्वास्थ्यकर्मीहरू रहने छन् । समायोजनमा नआएका कर्मचारीहरूको हकमा नगरपालिकाले करारमा स्वास्थ्यकर्मी नियुक्ति गर्न सक्ने वा प्रदेश लोक सेवा आयोग समक्ष माग गर्न सक्नेछ ।
- (२) स्वास्थ्य संस्थामा कायम भएको स्वीकृत दरबन्दीका पदमा करार नियुक्ति गर्नु पर्ने भएमा करार नियुक्ति सम्बन्धी व्यवस्था देहाय बमोजिमको छनौट समितिबाट हुनेछ :
 - (क) नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - संयोजक
 - (ख) नगरपालिकाको स्वास्थ्य सेवा उपशाखा प्रमुख - सदस्य
 - (ग) नगरपालिकाको योजना अनुगमन तथा प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य सचिव

(३) छनोट समितिले आफ्नो कार्यविधि आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

१९. कर्मचारी सरुवा:

- (१) स्थायी स्वास्थ्यकर्मीका हकमा निजले कुनै एक स्वास्थ्य संस्थामा अधिकतम ५ वर्ष सेवा गरे पश्चात अर्को स्वास्थ्य संस्थामा सरुवा हुनुपर्ने छ । विशेष परिस्थिति बाहेक न्यूनतम ३ वर्ष एउटै स्वास्थ्य संस्थामा कार्य गरेपछि मात्र सरुवा हुनेछ ।
- (२) विशेष अवस्थामा बाहेक न्यूनतम ३ वर्ष एकै स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्थायी कर्मचारीले अर्को स्वास्थ्य संस्थामा सरुवा हुन चाहेमा नगर कार्यपालिकाको कार्यालयमा सरुवाका लागि निवेदन दिन सक्नेछन् । यसरी प्राप्त निवेदनका आधारमा नगर कार्यपालिकाको कार्यालयले आफ्नो क्षेत्रभित्रका कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा सरुवा गर्न सक्नेछ ।
- (३) विशेष अवस्था भन्नाले निज सो संस्थामा रहन नसक्ने, विषयगत दरबन्दी आवश्यक नरहेको, स्वास्थ्य समस्या, पतिपत्नी सँगै रही सेवा गर्न पाउने अवस्था वा अन्य चित्तबुझ्दो कारण समेत बुझिने छ ।

२०. कार्यसम्पादन करार सम्झौता गर्नुपर्ने: स्वास्थ्य सेवालाई प्रभावकारी बनाउन देहाय अनुसार कार्यसम्पादन करार सम्झौताको प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुपर्नेछ ।

- (१) नगरपालिकाका प्रमुख रोहवरमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले स्वास्थ्य सेवा उपशाखा हेर्ने अधिकृतसँग, उक्त अधिकृतको रोहवरमा योजना अनुगमन तथा प्रशासकीय अधिकृतले स्वास्थ्य संस्थाका प्रमुखहरूसँग र प्रमुखले अन्य कर्मचारीहरूसँग कार्य सम्पादन करार सम्झौता गर्नुपर्ने छ ।
- (२) कार्य सम्पादन करार सम्झौता १ वर्षको हुने छ । करार सम्झौता अनुसार काम भए नभएको मूल्यांकन प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले आर्थिक वर्षको अन्त्यमा तयार गरी कार्यपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्ने छ ।
- (३) वार्षिक कार्यसम्पादन करारका सूचकहरू निर्धारण गर्ने कार्य आधारभूत स्वास्थ्य सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिले तयार पारी नगरकार्यपालिकामा पेश गर्नु पर्नेछ ।

२१. कार्य सम्पादन मूल्यांकन र सजाय तथा पुरस्कार:

- (१) कार्यसम्पादन करार भएका कर्मचारीहरूको कार्यसम्पादन क्षमताको आधारमा मूल्याङ्कन गरी कार्यसम्पादनमा राम्रो नतिजा हासिल गर्ने कर्मचारीलाई पुरस्कृत गर्ने र कमजोर नतिजा हासिल गर्ने कर्मचारीलाई दण्डित गर्नु पर्दछ ।
- (२) कार्यसम्पादन सम्झौताको मूल्याङ्कन, पुरस्कार र सजाय नगरकार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद: ४

औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद, भण्डारण र वितरण सम्बन्धी व्यवस्था

२२. वार्षिक खरिद योजना बनाउनु पर्ने:

- (१) आफ्नो क्षेत्रभित्र वार्षिक रूपमा आवश्यक पर्ने औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको अनुमान र खरिद गर्न वार्षिक खरिद योजना बनाई स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।
- (२) वार्षिक खरिद योजना स्वास्थ्य सेवा उपशाखाको सहयोगमा खरिद एकाईले तयार गर्नेछ ।

२३. औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरण खरिद

- (१) औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद सार्वजनिक खरिद ऐन र धनकुटा नगरपालिकाको सार्वजनिक खरिद नियमावली तथा अन्य प्रचलित कानून बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।

२४. औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको भण्डारण एवम् नष्ट गर्ने

- (१) खरिद गरिएको औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको सुरक्षित भण्डारणको व्यवस्था नगरपालिका स्वास्थ्य सेवा उपशाखा शाखाले मिलाउने छ ।

- (२) सम्बन्धित सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थाले नगरपालिकाबाट प्राप्त गरेको उपकरण र औषधी तथा औषधी वितरण सम्बन्धी विस्तृत विवरण चौमासिक रुपमा सार्वजनिक गर्ने र सम्बन्धित वडा समिति मार्फत नगरपालिकामा बुझाउनु पर्नेछ ।
- (३) प्रयोग गर्न नमिल्ने, म्याद नाघेका औषधी नेपाल सरकारले तोकेको कार्यविधि अनुसार नष्ट गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद ५

स्वास्थ्य सेवाको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर, सामाजिक सुरक्षा अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था

२५. स्वास्थ्य सेवाको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर तोक्न सक्ने

- (१) नगरपालिकाले स्थानीयस्तरमा सञ्चालित चिकित्सकीय उत्पादन र स्वास्थ्य सेवाहरूको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर निर्धारण गर्न सक्नेछ । आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिले निर्धारित गुणस्तर र मूल्य भए नभएको अनुगमन गरी सो अनुरूप कार्य गराउन निर्देशन दिने छ ।

२६. सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम संचालन तथा व्यवस्थापन

- (१) नगरपालिकाले राष्ट्रिय र प्रादेशिक नीति अनुसार स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपमा संचालन गर्न आवश्यक सहजीकरण, जनचेतनाका कार्यक्रम तथा अभियानहरू संचालन तथा व्यवस्थापन गर्नेछ ।
- (२) आवश्यकतानुसार अन्य सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरू निर्माण गरी संचालन तथा व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

२७. सरसफाई र स्वच्छताका लागि अनुगमन तथा नियमन:

- (१) स्वस्थ खानेपानी र खाद्यपदार्थको गुणस्तर एवं वायु तथा ध्वनी प्रदूषण नियन्त्रण गर्न आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिले आवश्यक व्यवस्था मिलाउने छ ।
- (२) प्रदूषण बढाउने उद्योग, संस्थान वा व्यक्तिलाई सो सम्बन्धी सचेत गराउन र सोबाट पर्नजाने हानी नोक्सानीको क्षतिपूर्ति दिलाउन नगरपालिका समक्ष सिफारिस गर्न सक्ने छ ।
- (३) सिफारिस बमोजिम कार्यपालिकाले दण्ड, जरिवाना तथा अन्य कारवाही सम्बन्धी व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।
- (४) स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी कानून विपरीत गरेको पाइएमा प्रचलित कानून बमोजिम दण्ड, जरिवाना एवम् सजाय गर्न सकिने छ ।

परिच्छेद ६

महामारी रोकथाम, फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था

२८. रोग तथा रोगीहरूको अभिलेख राख्नु पर्ने

- (१) स्थानीय स्तरमा महामारीका कारण कुनै नागरिकलाई सुरुवा रोगबाट सुरक्षित गर्न वडा र पालिकास्तरीय द्रुत प्रतिकार्य टोली बनाई रोग नियन्त्रण गर्नुपर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमका रोगीहरूको विवरण सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाहरूले मासिक रुपमा वडा समिति र नगरपालिकाको स्वास्थ्य सूचना प्रणालीमा दाखिला गराउनु पर्नेछ ।

२९. महामारी रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्न अभियान संचालन गर्नुपर्ने :

- (१) स्थानीय स्तरमा रोगको महामारी फैलिएमा नगरपालिकाले सोको प्रभाव क्षेत्र निक्कै ल गरी विद्यालयहरू बन्द गर्न, अस्थायी रुपमा बस्ती खाली गर्न वा अन्यत्रका सर्वसाधारणलाई भ्रमणमा प्रतिबन्ध लगाउन सक्नेछ ।
- (२) यस्तो परिस्थितिमा महामारीबाट थप क्षति हुन नदिन आवश्यक सतर्कता अपनाउने, आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्ने र थप जनशक्तिको लागि छिमेकी स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार र संघीय सरकारमा अनुरोध गरी प्रभावकारी परिचालन गर्नुपर्नेछ ।

३०. मदिरा तथा सुर्तीजन्य पदार्थको नियमन

- (१) सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ विक्री वितरणको लागि नगरपालिकाबाट छुट्टै अनुमति लिनु पर्नेछ ।
- (२) खाद्य पदार्थ विक्री गर्ने पसलमा सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ विक्री वितरण गर्न बन्देज लगाइने छ । (३) सुर्ती, मदिरा र लागू पदार्थजन्य वस्तुको विक्री वितरण र प्रयोगमा नियन्त्रण गर्न निषेधित र खुल्ला क्षेत्रहरू तोक्न सक्नेछ । विद्यालय, सरकारी कार्यालय, हाटबजार जस्ता क्षेत्रहरूको निश्चित दुरी भित्र धुम्रपान र मदिरापान निषेध गरिने छ ।
- (४) खाद्य पदार्थसँगै सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ विक्री वितरण गरेमा, निषेधित क्षेत्रमा धुम्रपान र मदिरा सेवन गरेमा स्थानीय प्रशासनको सहयोगमा नगरपालिकाले कारवाही गर्न सक्नेछ ।

३१. सरसफाइ सम्बन्धी कार्यक्रम तथा फोहोर मैला व्यवस्थापन

- (१) नगर कार्यपालिकाको कार्यालयको स्वास्थ्य सेवा उपशाखाले व्यक्तिगत, घरेलु तथा सामुदायिक सरसफाईका मापदण्ड तयार गरी कार्यपालिका बैठकबाट स्वीकृत गराउनु पर्ने छ ।
- (२) यसरी स्वीकृत भएको मापदण्डलाई वडा कार्यालय र स्वास्थ्य संस्थाले स्वयंसेवक र महिला स्वयंसेविकाहरू परिचालन गरी सबै घरपरिवारसम्म वितरण गर्नेछन् ।
- (३) घर निर्माण गर्दा शौचालयको फोहर व्यवस्थापन गर्ने विधि र घरेलु फोहर बिसर्जन गर्ने स्थानको अनिवार्य व्यवस्था भएको हुनुपर्ने छ ।
- (४) एक परिवारको शौचालय, ढल र फोहरमैला व्यवस्थित नभएको कारण अर्को परिवारमा हानी नोक्सानी पर्न गएमा सो को क्षतिपूर्ति हानी पुऱ्याउने परिवारले तिर्नुपर्ने छ ।
- (५) शहरी तथा अर्ध शहरी क्षेत्रमा निष्कासित फोहरमैला पुनःप्रयोग गरी कम्पोस्ट मल बनाइएको अवस्थामा नगर कार्यपालिकाले प्रोत्साहन स्वरूप पुरस्कृत गर्न सक्ने छ ।
- (६) सरसफाई सम्बन्धी कार्यक्रम तथा फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कुराहरू प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ७

विविध

३२. प्राईभेट मेडिकल कलेज, अध्ययन संस्थान र ठूला अस्पताल सञ्चालनका लागि सिफारिस

१. राष्ट्रिय र प्रादेशिक मापदण्ड अनुरूप निजीस्तरमा मेडिकल कलेज तथा स्वास्थ्य अध्ययन संस्थान, अस्पताल तथा निदान केन्द्र स्थापनाका लागि नगरपालिकाबाट सिफारिस लिनुपर्ने छ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको सिफारिस लिँदा वातावरणीय प्रभाव अध्ययन गरी स्थानीय स्तरमा पर्ने नकारात्मक प्रभावहरूको न्यूनीकरणका लागि कार्यक्रम र बजेट प्रस्ताव गरिएको हुनुपर्नेछ ।
- (३) सिफारिसका लागि नगरपालिका आर्थिक ऐनले तोके बमोजिमको राजस्व दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ ।

३३. राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक अभियानलाई सघाउ पुऱ्याउनु पर्ने:

स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड पूरा गर्न संघीय तथा प्रदेश सरकारले संचालन गरेको अभियानलाई नगर कार्यपालिकाको कार्यालय स्वास्थ्य सेवा उपशाखाले समन्वय गर्ने छ ।

३४. **आमा समूह, धामी भाँक्री र आम्ची सेवा:** आमा समूह, धामी भाँक्री र आम्ची सेवाको अभिलेख अद्यावधिक गरी सो सेवाको क्रियाकलापलाई स्वास्थ्य सेवा उपशाखाले अनुगमन र नियमन गर्नेछ ।
३५. **प्रगति प्रतिवेदन:** नगरपालिका क्षेत्र भित्र कार्यरत स्वास्थ्य सम्बन्धी काम गर्ने संस्थाहरूले आफ्नो प्रगति प्रतिवेदनको विवरण त्रैमासिक रुपमा नगरपालिका समक्ष बुझाउनु पर्नेछ ।
३६. **साभेदारी:** नगरपालिकाले आधारभूत स्वास्थ्य तथा सरसफाई सेवा प्रदान गर्नका लागि अन्य सरकारी निकाय, निजी व्यवसायी, सामाजिक संघ/संस्था, ट्रस्ट र व्यक्तिहरूसँग विभिन्न कार्यहरूका लागि साभेदारी गर्न सक्ने छ र तिनीहरूबाट औषधी, उपकरण, विशेषज्ञ सीपहरूको सहायता प्राप्त गर्न सक्नेछ ।

३७. **पुनरावेदन:** तोकिएको अधिकारीले गरेको सजायको आदेशउपर कानून बमोजिम पुनरावेदन लाग्नेछ ।

३८. नियम बनाउने अधिकार:

- (१) यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न नगर कार्यपालिकाले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ ।
- (२) यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि नगर कार्यपालिकाले आवश्यक निर्देशिका बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।

३९. **संक्रमणकालीन व्यवस्था:** यस ऐनले तोकिए बमोजिम हुने भनी व्यवस्था गरेको काम यसै ऐन बमोजिम भएको मानिनेछ ।

४०. **बाधा अडकाउ फुकाउने अधिकार:** यस ऐन कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा-अडकाउ परेमा नगरपालिकाले बाधा अडकाउ फुकाउनेछ । त्यस्तो बाधा अडकाउ सभाबाट अनुमोदन गराउनु पर्नेछ ।

४१. **बचाउ र लागु नहुने:** (१) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियममा लेखिएजति कुरामा सोही बमोजिम र नलेखिएको कुरामा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

(२) यस ऐन अन्तर्गतका कुनै दफा उपदफा संघीय र प्रदेश ऐनसँग बाभिन गएमा बाभिएको हदसम्म स्वतः निष्क्रिय हुनेछ ।